

VÅR FÅGELVÄRLD

Redaktör och ansvarig utgivare: Amanuens SVEN MATHIASSEN, Naturhistoriska Museet, Slottskogen, Göteborg 11.

Redaktionsmedlemmar: K. FREDGA, Uppsala, J. W. MASCHER, Uppsala, samt S. ULFSTRAND, Lund.

Distribution: SOF:s expedition, Östermalmsgatan 65, Stockholm Ö (se ovan). Manuskript, notiser och annonser sändes direkt till redaktören. Förfrågningar rörande distribution samt adressanmälningar o. dyl. ställes direkt till SOF:s expedition.

Prenumerationspris: 25 kr; medlemmar i SOF erhåller tidskriften gratis. Utkommer med 4 häften per år.

ARG. 23

1964

NR 2

87392

Fisktärnans (*Sterna hirundo*) häckning vid Hjälmarens

Av

RAGNAR EDBERG

Hjälmarens är Sveriges till storleken fjärde sjö och omfattar 483 km² vatten. I norr har sjön grunda stränder med en »skärgård» av rev, stenar och mindre öar, i söder är strandvattnen djupare (ca 20 m) och som regel fria. Dessa förhållanden, liksom förekomsten av långa och ovan vatten synliga grusåsar, slipade stenhällar och stora flyttblock, är uppenbara resultat av den senaste nedisningens omdanande krafter. Genom rik förekomst av fisk och tillgång på lämpliga boplatser erbjuds fisktärnorna mycket gynnsamma förhållanden i Hjälmarens. Med stor sannolikhet finns här landets tätaste bestånd av arten.

Inventering 1961

Under 1961 genomfördes en hela Hjälmarens omfattande inventering av häckande fisktärnor. För inventeringen ställdes välvilligt båtar till förfogande av IVAR LUNDBERG och HARALD PETERSSON. Med utomordentlig hjälp och lån av båt bistod också KNUT EK. Vidare erhöles ekonomiskt bistånd från Ringmärkningscentralen. Till samtliga dessa riktas ett varmt tack.

Tab. 1. Det inventerade fisktärnbeståndet i Hjälmaren 1961. Översikt över koloniernas storlek och antal. (*The population of *Sterna hirundo* at lake Hjälmaren in 1961. The table shows the number of colonies of various sizes.*)

Antal par / boplatz: (<i>Number of pairs / colony</i>)	1-10	11-25	> 25
Antal boplatser (<i>Number of colonies</i>)	32	14	5

Väderlekssituationen under våren och sommaren 1961, med låga temperaturer, ihållande och ofta återkommande regn, föreföll föga befrämjande för en lyckad häckning. Att så trots allt skulle bli fallet gav dock ett besök vid några kolonier den 11.6. en föraning om. Med spänning avvaktades första hälften av juli månad, då huvudparten av fisktärnorna kläcker i Hjälmaren. Den 9.7. tog inventeringen sin början för att sträcka sig över fyra intensiva dagar.

Totalt gav inventeringen av fisktärnbeståndet i Hjälmaren 886 häckande par, fördelade på 51 boplatser enligt tab. 1 (jfr. också fig. 1).

Enligt tillgängliga uppgifter om fisktärnornas förekomst i landet fanns den t.o.m. 1953 största kända kolonin med 71 bon år 1947 vid Källtorpssjön i Sörmland. För Hjälmarens del har under årens

Fig. 1. Kartan utvisar häckplatserna för fisktärnor (*Sterna hirundo*) vid Hjälmaren år 1961. På 51 boplatser fanns 886 par fördelade enligt symbolerna: ▲ 1-10 par, ■ 11-25 par och ● > 25 par. (*Map showing the breeding-places of *Sterna hirundo* on Lake Hjälmaren in 1961. There were 51 breeding-places comprising 886 pairs. The symbols denote: ▲ 1-10 pairs, ■ 11-25 pairs and ● > 25 pairs.*)

Tab. 2. De största noterade fisktärnkolonierna i Hjälmaren 1949-60. (The largest colonies of *Sterna hirundo* recorded at lake Hjälmaren during the years 1949-60).

År (year)	Boplats (locality)	Antal bon (Number of nests)
1949	Stallgårn, NrK	96
1950	Tjugholmen, NrK	137
1959	Lungersbådan, NrK	ca 100
1960	Lungersbådan, NrK	ca 200
1960	Stallgårn, NrK	ca 100

lopp boinventeringar gjorts, vilkas resultat, såsom tab. 2 visar, vida överstigit tidigare noteringar för samlade koloniers storlek.

Vid 1961 års inventering påträffades fem kolonier med över 25 par per boplats. Deras storlek och lokalisering framgår av tab. 3.

Kolonin på Lungersbådan 1961 (fig. 2) utgör med sina 267 par den största kända hittills i landet.

Häckningsplatserna vid Tjugholmen och Fiskeboda bestod av klippållar med flat översida, medan återstående stora kolonier låg på låga grusrev, mer eller mindre fria från vegetation. Boplatserna i sjön för övrigt har till övervägande del utgjorts av mindre stenar och skär.

Allt efter skiftande förhållanden, mest bestående i förändrad växtlighet, kan kolonierna från ett år till ett annat drastiskt ändra storlek. Några exempel: Kolonin 1950 med 137 bon på Tjugholmen upphörde att existera påföljande år, troligen på grund av störning från mink och har sedan dess bara återuppstått vissa år med ett fåtal par. Kolonin 1961 med 110 bon på Södra Grundholmen besattes ej 1962 då den utvalda platsen blivit bevuxen med hög växtlighet.

Tab. 3. Kolonier med över 25 par fisktärnor påträffade vid inventeringen i Hjälmaren 1961. (Colonies of *Sterna hirundo* comprising more than 25 pairs at lake Hjälmaren in 1961).

Nr	Boplats (locality)	Antal par år 1961 (Number of pairs in 1961)
1	Fiskeboda, Srm	34
2	Stallgårn, NrK	55
3	Bredgrund, Vstm	66
4	Södra Grundholmen, NrK	110
5	Lungersbådan, NrK	267

Fig. 2. Fisktärnor (*Sterna hirundo*) och skrattmåsar (*Larus ridibundus*) över häckningsskäret Lungersbådan i Hjälmaren. Foto: RAGNAR EDBERG. (*Sterna hirundo* and *Larus ridibundus* hovering over their colony at Lungersbådan, a small island in Lake Hjälmaren).

Ringmärkning och återfynd

Under 15 år (t.o.m. 1962) har 2.048 boungar av fisktärnor vid Hjälmaren försetts med ringar. Från detta material har en vacker serie återfynd rapporterats, vilken belyser populationens flyttningssvåg utmed atlantkusten av Europa och Afrika till det förmodade övervintringsområdet vid vattnen runt Afrikas sydspets.

Av ringmärkningsprotokollen framgår att tidigaste märkning skett 11.6. och senaste 8.8. Ett exceptionellt sent undantag finns dock. Två veckogamla och ännu ej flygfärdiga ungar anträffades och ringmärktes vid ön Breare den 23.8.1959.

Samtliga återfynd som redovisas i tab. 4 är med ett undantag resultat av egna märkningar av boungar vid Hjälmaren (approx. 59° 20' N; 15° 30' E). Fågeln B 57340 har märkts av HENRY ERIKSSON.

Tab. 4. Återfynd är ordnad efter återfynd av *Sterna*

Ring (Ring nr)
B 55
541.50
Y 72
B 57
4.032.
4.032.
YE 3
B 43
B 57
Y 79
YM 2
B 55
Y 72
Y 79
Y 72

Tab. 4. Återfynd av fisktärnor, ringmärkta som boungar i Hjälmarén. Återfynden är ordnade från N till S som de fördelar sig utefter artens sträckvägar. (Recoveries of *Sterna hirundo*, ringed as nestlings at Lake Hjälmarén. The recoveries are listed from N to S along the migratory routes of the species).

Ring nr. (Ring number)	Märkningsdatum (Ringing date)	Återfyndsdatum (Date of recovery)	Återfyndsart (Place of recovery)
B 55967	5.7.1959	12.10.1959	Grandcamp, Calvados, FRANKRIKE 49° 23' 0° 01' W
541.502	11.7.1961	25.9.1961	La Chamue, Les Sables d'Olonne, Vendée, FRANKRIKE 46° 30' 1° 50' W
Y 72094	2.7.1950	00.10.1952	ön Ré, Charante Maritime, FRANKRIKE 46° 10' N: 1° 20' W
B 57614	16.7.1960	00.9.1960	ön Oléron, Charante Maritime, FRANKRIKE 46° 00' N: 1° 20' W
4.032.600	15.7.1962	19.9.1962	Arcachon, Gironde, FRANKRIKE 44° 43' N: 1° 10' W
4.032.139	1.7.1962	28.8.1962	på havet 50 sjömil N Santander, SPANIEN 44° 18' N: 3° 35' W
YE 3340	15.7.1956	20.9.1956	Leixoes, PORTUGAL 41° 11' N: 8° 42' W
B 43788	27.6.1953	25.8.1953	Praia de Vieira de Leira, PORTUGAL 39° 52' N: 8° 56' W
B 57340	11.7.1958	23.8.1961	Monrovia, LIBERIA 6° 26' N: 10° 47' W
Y 79424	10.7.1955	22.3.1956	Benguela, ANGOLA 12° 37' S: 13° 25' E
YM 2128	27.6.1957	24.4.1961	Strand, nära Kapstaden, SYD-AFRIKA 34° 06' S: 18° 50' E
B 55961	5.7.1959	28.3.1960	Overgauw, nära Kapstaden, SYD-AFRIKA 34° 05' S: 19° 45' E
Y 72135	2.7.1950	27.1.1951	Karieaga, nära Port Alfred, SYD-AFRIKA 33° 40' S: 26° 41' E
Y 79303	11.7.1953	13.1.1954	East London, SYD-AFRIKA 33° 00' S: 27° 54' E
Y 72129	28.6.1950	10.5.1952	Amanzimtoli, Natal, SYD-AFRIKA 30° 03' S: 30° 53' E

Summary: Breeding frequency of the Common Tern (*Sterna hirundo*) on Lake Hjälmaren (approx. 59° 20' N, 15° 30' E). Lake Hjälmaren comprises 483 square km of open water. Small rocky islets, shelves and sandbanks are abundant, and this in combination with a rich supply of food offers optimal conditions for the breeding of *Sterna hirundo*. As Tables 1–3 show, there are several large colonies of the species. In 1961, a survey of the entire lake showed the presence of 51 colonies with altogether 886 breeding pairs (see Fig. 1). One colony comprised 267 pairs, which makes it the largest known in Sweden. Most larger colonies are situated on sandbanks. The size of the colonies may fluctuate widely from year to year depending among other things on disturbances and changes in vegetation. Over the last 15 years, 2048 juveniles have been ringed at Lake Hjälmaren. There have been 15 recoveries distributed along the migratory routes of the species from the coast of Western Europe down to its winter quarters along the coasts of West and South Africa (see Table 4).

Manuskriptet inlämnat den 31.12.1962. Förf:s adress: Skolgatan 11 A, Nora stad.

En un

Pärluggl
måste ber
beror i fö
att den ej
exempelvis
Dessa arte
kan insam
ugglan (äv
utan här b
närhet.

En möjl
ätta bytes
tidigt på v
jämföras i
stora förr
del. Vid g
samlas i b
nämnas, at
noterades
och vid ett

En anna
ning under
vande, blir
säga omöjli

Det bäst
bobalen oc
Detta till
sökning.

UTEND
bytesmater
ugglans del
exempelvis